

UVOD U KLINIČKU PSIHOPATOLOGIJU
(Od simptoma do dijagnoze u psihijatriji)

Autor:

Prof. dr Marko Munjiza

Za izdavač:

ELIT- MEDICA

Simina 9a, Beograd,

tel. 2185-340 e-mail: elitmed@sezampro.yu

Direktor:

Milutin Gavrilović

Urednik:

Dr Svetlana Gavrilović

Lektor i korektor:

Zora Tvrtković

Priprema za štampu:

Zora Tvrtković

Tiraž:

300

Štampa:

ISBN

Prof. dr Marko Munjiza

UVOD U KLINIČKU PSIHOPATOLOGIJU

(Od simptoma do dijagnoze u psihijatriji)

Prvo izdanje

ELIT • MEDICA
Beograd 2008. godine

Recenzenti:

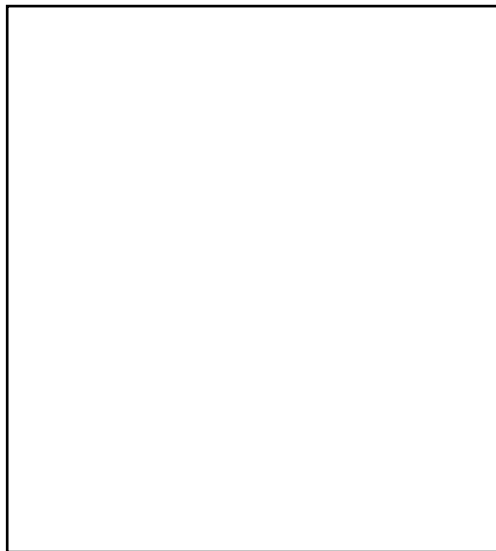
Prof. dr Dimitrije Milovanović,
emeritus profesor neuropsihijatrije Medicinskog fakulteta u Beogradu

Prof. dr Veronika Ispanović - Radojković,
redovni profesor psihijatrije Fakulteta za specijalnu edukaciju i
rehabilitaciju u Beogradu

Prof. dr Petar Opalić,
redovni profesor psihijatrijske sociologije i socijalne patologije
Filozofskog fakulteta u Beogradu

Prof. dr Tamara Džamonja - Ignjatović,
redovni profesor psihologije Fakulteta političkih nauka u Beogradu

Prof. dr Petar Bokun,
neuropsihijatar i sudski veštak,
profesor socijalne antropologije i etnopsihijatrije i
profesor pravne medicine na Parvnom fakultetu u Splitu.

*Knjigu posvećujem utemeljivačima
stručno-naučne kliničke psihopatologije u Srbiji,
akademiku prof. dr Vladimiru F. Vujiću i
prof. dr Srboljubu Stoilković, i svojim učiteljima
prof. dr Dimitriju Milovanoviću,
prof. dr Maksimu Šterniću i prof. dr Josifu Veselu*

PREDGOVOR AKADEMIKA PROF. DR DRAGANA ŠVRAKIĆA

Ovaj tekst nastao je na dobrim tradicijama poznate Beogradske psihijatrijske škole koja je institucionalizovana pre više od pola veka, a pre toga, u nešto jednostavnijem obliku, vuče korene iz dalekog Srednjeg veka, kao što su to bile manastirske bolnice, utočišta i prihvatilišta za duševne bolesnike. U tekstu je autor koristio i iskustva poznate Hajdenberske škole iz psihopatologije na čelu sa K. Jaspersom, kao i drugih poznatih autora iz Evrope, Amerike i drugih delova sveta, uključujući poznate autore iz ove oblasti na prostorima bivše Jugoslavije. U tekst su bez sumnje ugrađena i iskustva samog autora, prof. dr M. Munjize koja su bazirana na više od tri decenije rada u Institutu za mentalno zdravlje u Beogradu i konsultantskog rada u većem broju neuropsihijatrijskih i psihijatrijskih institucija, te učešćem na studijskim boravcima u svim poznatim psihijatrijskim klinikama širom bivše Jugoslavije, na Institutu u Modzly Hospital u Londonu i u Litl Mor Hospitalu u Oxfordu.

Za razliku od brojnih drugih autora koji su se, uglavnom, bavili samo jednim aspektom ili delom psihopatologije, autor je u ovom tekstu dao sveobuhvatan prilaz svim važnijim oblastima savremene kliničke psihopatologije. Na taj način pružena je dobra mogućnost čitaocima da se na jednom mestu upoznaju sa mnogobrojnim oblastima, teorijskim i praktičnim pristupima velikog broja psihopatoloških simptoma i sindroma. Svi delovi teksta, kojih je ukupno pet, mogu da se koriste kao zaokružene celine uz prethodan pregled principa i načela opšte i psihopatologije razvojnog doba. Ovde treba naglasiti činjenicu da je autor, uz dobro prethodno razumevanje fenomenološke psihopatologije, u svom tekstu uspeo da na koristan način uklopi sva savremena kretanja u ovoj oblasti. Time je uspeo da kliničku psihopatologiju sagleda iz dinamskog, sociodinamskog, neurofiziološkog, bihevioralnog i svih drugih relevantnih oblasti iz ove materije. Vrednost ovog dela je što odgovara na sve veće potrebe, ne samo psihijata, psihologa i drugih članova multidisciplinarnih timova, već i svih onih koji se tematski bave čovekom i zaštitom i unapredem mentalnog zdravlja u celini. Imajući u vidu ove namere, autor je na skoro originalan način u svoj tekst uklopio više interesantnih poglavlja kao što su psihopatologija svakodnevnog života, običaji, verovanja, zablude i psihopatologija, neke kolektivne arhetipske osobine naroda, njegovog karaktera i psihopatologije, sličnosti i razlike između socijalne i individualne psihopatologije. Navedeno iskustvo autora pomoglo mu je sigurno da, u meri koliko je bilo potrebno za ovaj tekst, uvaži neke aktuelne činjenice iz tzv. sindromske i dijagnostičke psihijatrije. On se sa pravom zalaže za koncept integrativne psihijatrije i psihijatrijske medicine u celini. Na taj način dao je korektan i sveobuhvatan pristup velikom broju psihopatoloških znakova, simptoma i sindroma koji su često međusobno i uzročno-posledično povezani i čine primarne ili sekundarne poremećaje

različitih poremećaja, reakcija i oboljenja iz oblasti duševnog zdravlja. Pošto se danas značajno šire granice normalnog i abnormalnog u oblasti duševnog zdravlja, a mnogi poremećaji postaju sve fluidniji, međusobno isprepleteni sa promenjenom patoplastikom, autor je u svom tekstu ovaj problem razrešio kraćim prikazom pridružene patologije, tj. komorbiditetom u simptomatskoj i sindromskoj psihopatologiji. Posebno treba naglasiti vrednost ne samo celokupnog teksta, već i priloženi rečnik najvažnijih znakova, simptoma i sindroma u kliničkoj psihopatologiji i psihijatriji. U pomentom veoma obimnom i detaljnom rečniku naveden je veliki broj odrednica i aktuelnih pojmova, čime se značajno obogaćuje ne samo pomenti rečnik, već i tekst u celini. S obzirom da je podnaslov teksta ("Od simptoma do dijagnoze u psihijatriji") vrlo specifičan, mišljenja sam da je autor na veoma praktičan i iznad svega koristan način dao prelaz između mnogobrojnih aktuelnih područja psihopatologije preko osvrta na savremena ispitivanja i pregled pacijenta da bi se laške došlo do koncepta radne, privremene ili definitivne dijagnoze u psihijatriji. Autor ovde nije polazio od uskog okvira rutinskog ili propedeutičkog pristupa, već je dao širi osvrt na problem dijagnoze u psihijatriji povezujući ga sa aktuelnim kretanjima u savremenoj klasifikaciji uz kritičan osvrt na dijagnozu iz psihološkog tj. socijalnog aspekta sve do mogućnosti multiaksijalnog pristupa ovoj materiji. Nadam se da će tekst "UVOD U KLINIČKU PSIHOPATOLOGIJU" (Od simptoma do dijagnoze u psihijatriji) prof. dr Marka Munjize, biti od velike koristi kao uža stručna ili dopunska literatura velikom broju doktora, psihijatara, psihologa, socijalnih radnika, viših i visokih medicinskih sestara, defektologa i pedagoga, ali i stručnoj javnosti koja se interesuje za čoveka i njegovo mentalno zdravlje. Uz dobro poznavanje materije koja je izložena u ovom tekstu, takođe se nadam da će biti i od velike koristi u planiranju mera prevencije destigmatizacije i deinstitutionalizacije službi za mentalno zdravlje i stručnog kadra u njima, pacijenata i njihovih porodica. To će sigurno značajno olakšati svakodnevne aktivnosti na zaštiti i unapređenju mentalnog zdravlja u celini. I ovog puta najsrdačnije čestitam autoru na uloženom trudu i što nas je podario sa ovako obimnim i sveobuhvatnim delom iz savremene kliničke psihopatologije koja će biti štampana za korisnike, ne samo na sprskom govornom području, već možda i šire.

St. Luis, SAD, juna 2007. godine

Prof. dr Dragan Švrakić,
neuropsihijatar, psihoterapeut, profesor
Univerziteta i član Srpske akademije nauka

PREDGOVOR AUTORA

Prošlo je više od pola veka od kada je profesor Vladimir F. Vujić (Vujić V., 1953.) publikovao medicinsku psihologiju i psihopatologiju. Kasnije su brojni autori iz bivše Jugoslavije na srpsko-hrvatskom, slovenačkom i mekedonskom jeziku dopunjavali i proširivali ovaj tekst (Stoiljković S., 1975., Zec N., 1963., Glaser J., 1965., Radojičić B., 1975., Vesel J., 1987., Desimirović V., 1997., Kalićanin P., 1997., Nedanović M., 2004., Milićinski L., 1989, Čadlovski 2002., i drugi). Danas postoji veći broj i posebnih publikacija koje se odnose na posebne oblasti iz psihopatologije, kao npr. sudska, forenzička psihopatologija (Jeftić D., 1965., Kapamadija B., 1972., Hajduković Č., 1981., Krstić D., 1986., Milić S., 2002., Leštarević S., 2005. i dr.). Isto tako, veliki je broj publikacija iz psihopatologije na drugim svetskim jezicima. Mnogi od njih navedeni su u sipsku korišćene i citirane literature. U udžbenicima i priručnicima za studente medicine, specijaliste i druge profile stručnjaka u psihijatrijskom timu sve više se posvećuje pažnje psihopatologiji.

U promenjenim uslovima života stvoreni su i novi oblici ljudske psihopatologije. Na nozološkom planu u stalnom su usponu brojni psihopatološki poremećaji. Granice oboljenja klasične medicine i fenomenološke psihopatologije umnogome su postale fluidne, uske, drugačije kolorisane. Tipičnih bolesti je sve manje, nasuprot atipičim, nejasno definisanim, neodređenim stanjima, poremećajima i reakcijama. Danas je savremeni koncept kliničke psihijatrije, uključujući i opštu i specijalnu psihopatologiju, značajno proširen. Poslednjih decenija sve više se diskutuje o pridruženoj patologiji, tj. komorbiditetu u simptomskoj i sindromskoj psihopatologiji. Uz raniji psihobiološki i psihodinamski koncept, danas se u holističkom pristupu ovom problemu pristupa i sa sociodinamskog, neurofiziološkog, psihofiziološkog, psihodinamskog i neuroendokrinološkog aspekta. Ovde spadaju i novija saznanja iz medicinske psihologije i naročito Ego psihologije. Sve više se uvažavaju saznanja i drugih naučnih oblasti koja su od značaja za bolje razumevanje psihopatologije. To su, pre svega, stavovi psihijatrijske i medicinske sociologije u celini, zatim kulturne i socijalne antropologije i kliničke epidemiologije, preventivne psihijatrije i mentalne higijene i dr. Nema sumnje da je u novije vreme značajno proširen koncept psihopatologije sa ranijeg prvenstveno fenomenološkog prisupa na sveobuhvatniji pristup koji uključuje fenomenološki, psihodinamski i sociodinamski pristup.

Psihopatologija sve više ima obeležja stručno-naučne discipline u psihijatrijskoj i psihološkoj medicini. Ona je sve više zasnovana ne samo na savremenim saznanjima dinamske psihologije, već i drugih bazičnih neurobioloških, biheviornalnih, neuropsiholoških, sociodinamskih i psihosocijalnih istraživanja. Imajući u vidu činjenicu da i danas postoje različiti

pristupi i teorijske koncepcije u psihopatologiji, pri pisanju ovog teksta nastojali smo da on bude tako strukturisan da bar na određen način predstavlja jednu jedinstvenu celinu. S obzirom na različita uža stručna interesovanja pojedinih članova psihijatrijskih timova, isto tako smo nastojali da pojedine celine budu na određen način zaokružene. Nadamo se da smo na taj način postigli naš cilj da se tekst može koristiti kao celina ili neki njegovi pojedini delovi. Bez obiza na užu stručnu orijentaciju i teorijski pristup pojedinih čitalaca, nastojali smo da ovaj pristup i ostvarimo. Ukoliko nam je to uspelo, onda da nam predstavlja i veliku satisfakciju od samog početka rada na ovom rukopisu. Koliko smo u tome uspeali pokazaće vreme i čitaoci. Sve dobronamerne primedbe ćemo sa zadovoljstvom uzvratiti ukoliko dođe do eventualnog novog izdanja ovog teksta. S ovim ciljem je i data određena struktura teksta i pristup pojedinim oblastima opšte i specijalne psihopatologije. Zajednički imenitelj predstavlja poglavlja iz opšte psihopatologije i simptomске i sindromske psihopatologije, tj. pristup važnijim simptomima i sindromima u psihopatologiji sa načinima dijagnostičkom pristupu po načelima od simptoma do dijagnoze u psihopatologiji i kliničkoj psihijatriji.

Danas se podjednako posvećuje pažnja, kako psihijatrijskim poremećajima i osobama koji pate od njih, tako i unapređenju i zaštiti mentalnog zdravlja celokupne populacije, posebno populacionih grupa koje su pod većim rizikom. To nas je i navelo na ideju da oblikujemo savremeniji tekst koji se odnosi na različite oblasti kliničke psihopatologije. U ovom tekstu nastojali smo da uvažimo dobro proverene stavove starijih autora iz ove oblasti, zatim da u meri koliko je to bilo neophodno uvažimo neke stavove koji zagovaraju koncept dijagnostičke i/ili sindromske psihijatrije, tzv. simptomatološke psihopatologije. Ovaj psihopatološki pristup u kliničkoj psihopatologiji najbolje je obradila Hajdenberska škola, u kojoj se posebno izdvajaju K. Jaspers i K. Schneider. Poslednjih nekoliko decenija uz raniji fenomenološki pristup u psihopatologiji sve više se uvažavaju savremena iskustva u psihopatologiji. U ovom tekstu nastojali smo da damo sintetički pristup ovoj materiji kroz sintezu klasične, simptomatološke, fenomenološke i dinamičke psihopatologije. Mi se više zalažemo za savremeniji pristup ovom problemu uvažavajući koncept integrativne psihijatrije i psihijatrijske medicine, koji u sebe uključuje sve do sada afirmisane subspecijalnosti i relevantne oblasti u psihijatriji. Stoga se nadamo da će naš koncept koga smo se držali u strukturiranju i oblikovanju ovog teksta biti korisniji svim profilima stručnjaka koji čine multidisciplinarni stručni tim u psihijatriji. U ovom tekstu smo se odlučili da, pored opšte psihopatologije, damo kraći prikaz dečije, porodične i forenzičke psihopatologije. Da bi se bolje shvatila opšta klinička psihopatologija u tekstu smo se osvrnuli na psihopatologiju svakodnevnog života, običaje, verovanja i zablude, neke karakterne osobine i psihopatologiju. Pored toga, osvrnuli smo se na razlike između socijalne patologije i psihopatologije, zatim važnije simptome i sindrome u psihopatologiji. Veći broj aktuelnih činjenica iz medicinske psihologije i psihopatologije dat je u posebnom rečniku. Sam rečnik je relativno opširan i detaljan u odnosu na neke druge autore. U rečniku su korišćeni tekstovi starijih i novijih autora pošto se neki stari pojmovi još uvek koriste u kliničkoj praksi, a nema ih u novijim tekstovima. Kod mladih autora nalaze se i neki novi pojmovi kojih nema kod ranijih autora. Neki pojmovi su detaljnije prikazani nego u drugim sličnim tekstovima sa ciljem da se bolje razumeju i lakše shvate. Isto tako, neki pojmovi se pojavljuju na više mesta, često pod drugim nazivom, da bi se bolje razumeli, naročito u kontekstu nekih sindromskih poremećaja ili složenijih psihopatoloških stanja. Pri izradi rečnika nismo koristili leksička i semantička pravila, niti smo ulazili u semantičko poreklo

pojedinih korišćenih psihopatoloških pojmova i termina. Nadamo se da će korisnici rečnika to razumeti. Takođe se nadamo da ćemo time olakšati bolje razumevanje celokupnog teksta ili, da se oni koji bolje poznaju ovu materiju lakše podsete na nju. Ukoliko dođe, eventualno, do novog izdanja, ovaj rečnik sa kraćim komentarom može da se štampa i kao manji džepni priručnik u obliku kao što praktikuju Kaplan i Sadock i neki drugi autori.

S obzirom da smo se opredelili za odnos između simptoma i pristupa dijagnozi u psihijatriji u tekstu smo se osvrnuli na prikaz savremenih klasifikacionih sistema u psihijatriji i odgovarajućih dijagnostičkih ispitivanja, uključujući osvrt na prvi intervju i više faza u definisanju psihičkog statusa, kao i karakter i značaj dijagnoze u psihijatriji. U cilju lakšeg savladavanja materije i njenog boljeg razumevanja na kraju teksta dat je, kao što je već navedeno, širi rečnik važnijih pojmova iz psihopatologije sa osvrtom i na neke pojmove iz medicinske psihologije, antropologije, psihijatrijske sociologije, uzimajući u obzir iskustva iz srpskog, frankopanskog, anglosaksonskog, germanskog i ruskog govornog područja. Nadamo se da smo time postigli cilj da u jednom tekstu damo sveobuhvatan pristup svim potrebnim aspektima psihopatologije, značaja važnosti pojedinih simptoma i sindroma u psihijatriji i psihopatologiji, njihovu klasifikaciju, dijagnostičke pristupe u utvrđivanju dijagnoze u psihijatriji i njen klinički značaj. Imajući u vidu promenljivost patoplastike psihičkih poremećaja u relativno dužem vremenskom periodu, osavremenjivanje postojećih klasifikacija psihijatrijskih poremećaja i poremećaja ponašanja, novija saznanja o etiopatogenezi brojnih poremećaja, njihovo lečenje i prevenciju, ovim tekstom želili smo da olakšamo sve ove aktivnosti, naročito mogućnost pravovremene dijagnostike i započinjanja tretmana, kao i boljeg osmišljavanja različitih oblika specifičnih i nespecifičnih mera blagovremene prevencije, a time i potpunije zaštite i unapređenja mentalnog zdravlja populacije, koje je danas pod mnogo većim rizikom nego ikada do sada u ljudskoj civilizaciji.

Ovaj tekst je nastao kao rezultat višegodišnjeg aktivnog učestvovanja u svim oblicima teorijske, seminarske i praktične nastave na redovnim, dodiplomskim i poslediplomskim studijama na Medicinskom fakultetu u Beogradu. Posebno su veliki uticaj imala predavanja većem broju generacija na dvosemestralnoj nastavi na specijalizaciji iz neuropsihijatrije, psihijatrije, opšte i urgentne medicine, i iz medicinske psihologije. To su, pre svega, predavanja o prvom intervjuu, psihičkom statusu, važnijim psihijatrijskim simptomima i sindromima u psihijatriji, primeni epidemiološkog metoda u psihijatriji i organizaciji psihijatrijske službe. Veliki uticaj u konačnom oblikovanju ovog teksta imali su veliki broj specijalizanata na specijalizaciji iz psihijatrije i medicinske psihologije kojima sam bio ujedno i mentor. U tekstu su izneta proverena ranija iskustva starijih brojnih neuropsihijatara i psihijatara, zatim neka lična skromna iskustva. U konačnom oblikovanju sadržaja ovog teksta korišćen je veći broj autora. Nadamo se da su svi oni korektno inprepretirani ili citirani. I ovog puta svima njima izražavam veliku i nesebičnu zahvalnost. Nadamo se da će ova knjiga koristiti studentima na dodiplomskim i poslediplomskim akademskim ili specijalističkim studijama na svim biomedicinskim i fakultetima humanističkih i društvenih nauka gde se proučava psihologija, opšta psihopatologija, simptomatološka i kriminogena psihopatologija, klinička psihijatrija ravnog i adultnog doba, gerijatrijska medicina i socijalna patologija, edukacija i psihosocijalna rehabilitacija.

ZAHVALNOST

Veliku zahvalnost dugujem svojim dugogodišnjim učiteljima i saradnicima tokom svog višegodišnjeg rada u psihijatriji. U prvom redu posebnu zahvalnost dugujem svojim učiteljima iz psihijatrije i medicinske psihologije. Na prvom mestu želim da se zahvalim prof.dr Srboljubu Stoiljkoviću, prof. dr Dimitriju Milovanoviću, prof. dr Josifu Veselu, prof. dr Jovanu Mariću, prof. dr Mirku Pejoviću, prof. dr Vladimiru R. Paunoviću, prim. dr Mirku Čupkoviću, dr sci. prim., naučnom savetniku Nataši Caran sa Klinike (Instituta) za psihijatriju Medicinskog fakulteta, odnosno, Kliničkog centra Srbije. Isto tako veliku zahvalnost dugujem svojim učiteljima, kolegamicama i kolegama iz Instituta za mentalno zdravlje. Na prvom mestu posebnu zahvalnost dugujem prof. dr Slavki Morić-Petrović, prof. dr Tomislavu Sedmaku, prof. dr Dušanu Petroviću, prof. dr Predragu Kalićaninu, prof. dr Petru Milosavljeviću, prof. dr Miroslavu Antonijeviću, prof. dr Milanu Popoviću, prof.dr Nevenki Tadić, prim.dr Milici Jojić-Milenković, prim. dr Milici Despotović, prim.dr Miranu Mehleju, naučnom savetniku, prim. dr Branku Gačiću, prim. dr Pavlu Kstelu, prim. dr Đorđu Stanojeviću. Isto tako želim da se zahvalim svojim kolegama i saradnicima: doc. dr Markleni Milojković, dr sci. Zoji Vuletić, prim. dr sci. Ljiljani Milivojević, dr Ljiljani Krstić, prim. dr Aleksandru Anđelkoviću. Tokom svojih studijskih boravaka na psihijatrijskim klinikama u bivšim jugoslovenskim republikama u Zagrebu, Ljubljani, Sarajevu, Nišu, Prištini, Splitu, Rijeci, Skoplju, Institutu za psihijatriju u Londonu sam značajno obogatio i proširio svoja znanja iz kliničke psihijatrije. I ovom prilikom zahvaljujem se svojim mentorima na studijskim boravcima na navedenim klinikama i posebno prof. dr Michalu Shepherdu, prof. dr Polu Bebingtonu i prof. dr Julijanu Leffu sa Instituta za psihijatriju u Londonu.

Veliki podsticaj da napišem ovaj udžbenik imao sam od brojnih generacija studenata medicine i doktora na specijalizaciji iz neuropsihijatrije, psihijatrije i opšte medicine i psihoga na specijalizaciji iz kliničke psihologije. U okviru dvosemestralne nastave za lekare na specijalizaciji već dugi niz godina držim predavanja iz psihičkog statusa i vođenju prvog intervjua i važnijim kliničkim sindromima u psihopatologiji i psihijatriji, simptomatskim i reaktivnim psihozama, organizaciji psihijatrijske službe i primeni epidemiološkog metoda u psihijatriji i dr. Ovaj tekst dobrim delom je proistekao upravo iz navedenih predavanja i brojnih sugestija velikog broja kolegica i kolega koji su proveli deo svog specijalističkog staža u okviru Dnevne bolnice za odrasle IZMZ gde radim godinama. Isto tako dugujem veliku zahvalnost recenzentima, emeritus prof. dr Dimitriju Milovanoviću, dugogodišnjem profesoru i doajenu srpske psihijatrije, prof. dr Veroniki Ispanović - Radojković, prof. dr Petru Opaliću, prof. dr Tamari Džmonji - Ignjatović i prof. dr Petru Bokunu. Takode, veliku zahvalnost dugujem i akademiku prof. dr Draganu Švrakiću na njegovom predgovoru u ovoj knjizi. Veliku zahvalnost dugujem Framaceutsko kompaniji Galenika A.D., iz Beogrda kao glavnom donatoru i drugim farmaceutske kompanijama koje se svesrdno pomogle pripremu i

štampanje ovog dela. Veliku zahvalnost dugujem izdavaču „Elit-Medici” i gospodinu Milutinu Gavriloviću iz Beograda, koji su uložili dosta truda da knjiga izgleda lepo opremljena. Takode, dugujem veliku zahvalnost dr Slavoljubu i Sanji Milojević, gospođi Neveni Mrdenović, dr Igoru Rakoviću, mr sci. dr Tatjani Zogović, dr Dejanu Todoroviću, dr Ivici Mladenoviću, dr Goranu Lažetiću, dr Ivani Đorđević i dr Snežani Đorđević na pomoći oko prevoda tekstova i članaka. Zahvaljujem se dipl. biologu Maji Kalićanin na pomoći oko pripreme brojnih tabela i grafičkih ilustracija. Posebnu zahvalnost dugujem prof. dr Dimitriju Milovanoviću, prof. dr Petru Bokunu, prof. dr Petru Opaliću i doc. dr Nataši Delić koji su pažljivo pročitali tekst rukopisa i ukazali mi na određene nedostatke i propuste čime je tekst mogo prihvatljiviji za čitaoce. Isto tako, toplo se zahvaljujem i recenzentima sa biomedicinskih, humanističkih i društvenih fakulteta Univerziteta u Beogradu na kojima se izučava medicinska psihologija, psihopatologija, sociologija mentalnih poremećaja i socijalna patologija, klinička psihijatrija, mentalno zdravlje i mentalna higijena, koji su mi takode pružili niz dragocenih sugestija pri konačnom oblikovanju teksta i koji su svojim recenzijama doprineli da Veće za multidisciplinarne studije Univerziteta u Beogradu prihvati ovu knjigu kao užu univerzitetsku literaturu.

Ova knjiga izlazi u godini jubileja Instituta za mentalno zdravlje koji je osnovan 1963. godine i na ovaj način pridružujem se jubileju Instituta u kome sam proveo svoj celokupni radni vek, počev od lekara saradnika istraživača u Naučno-istraživačkom odeljenju pa sve do sticanja svih naučnih, akademskih i stručnih kvalifikacija i zvanja. U ovoj godini poklapa se i moj jubilarni rodendan i odlazak u penziju, pa smatram da ovim ne naglašavam toliko svoj 65. rodendan, koliko želim da naglasim ulogu svoje porodice, roditelja, sestara i braće, i uže porodice, supruge, kćerke i sina, koji su mi sve vreme pružali podršku da postignem sve ono što čini moj sadašnji profesionalni i društveni status i identitet. Prijatna mi je dužnost da se zahvalim velikom broju svojih pacijenata s kojima sam imao čast da razgovoram i da im pomognem u njihovom lečenju u Institutu za mentalno zdravlje u Beogradu, Dispanzeru za mentalno zdravlje DZ Palilula, Specijalnom zavodu za mentalnu retardaciju u Sremčici, Centru za mentalno zdravlje u Distriktu Brčko, Specijalnoj bolnici za cerebrovaskularna oboljenja "Sveti Sava" u Beogradu i Dnevnoj bolnici Psihijatrijske bolnice u Kovinu gde sam bio angažovan kao konsultant. Ne mogu da ne promenem brojne generacije studenata medicine, doktora i psihologa na specijalizaciji iz neuropsihijatrije, psihijatrije i medicinske psihologije i posebno studenata medicine i veći broj socijalnih radnika na akademskoj specijalizaciji iz socioterapije i psihosocijalne rehabilitacije na FPN, kandidatima na magistarskim studijama na Medicinskom fakultetu i Centru za multidisciplinarne studije u Beogradu i većem broju kandidata kojima sam bio mentor ili član komsija za ocenu doktorskih disertacija. Svi oni su mi bili i inspiracija da napišem ovu knjigu.

Zahvaljujem se mnogobrojnim autorima, čije sam tekstove koristio u ovoj knjizi sa nadom da sam ih korektno interpretirao ili citirao. Klinička psihopatologija kao važan deo psihijatrijske propedeutike je dinamična disciplina i mnoga saznanja se brzo menjaju. Zbog toga krajnje dobronamerno ću prihvatiti sve primedbe i sugestije čitalaca i sigurno će biti uzete u obzir ukoliko dođe do izmena i dopuna ovog teksta.

Beograd, oktobra 2008.god.

Prof. dr Marko Munjiza

SADRŽAJ

Predgovor akademika prof. dr Dragana Švrakića
Predgovor i zahvalnost autora

UVOD

PRVI DEO

1.
I OPŠTA PSIHOLOGIJA (znaci i simptomi u psihijatriji)
1. Definicija psihopatologije
- 1.1. Simptomi i sindromi u psihopatologiji

Poglavlje br. 1

Uvodni deo

Poglavlje br. 2

Naučni pristup kliničkoj psihopatologiji
(Nauka i opšta psihopatologija)

1. Kliničke naučne discipline
  - 1.1. Psihodinamski koncept psihopatologije
  - 1.2. Farmakoepidemiološki značaj u razvoju psihopatologije
2. Bazične naučne discipline
  - 2.1. Neurobiološke studije
  - 2.2. Bihevioralne studije
3. Psihopatologija u kontekstu teorija ličnosti
4. Psihopatologija i umetnost (modeli iz biografija i literature)

A

POREMEĆAJI VIŠIH KORTIKALNIH, KOGNITIVNIH ILI SAZNAJNIH FUNKCIJA

Poglavlje br. 3

I POREMEĆAJI OPAŽANJA, PERCEPCIJE

I Oštećenje senzoriijuma

1. Promene u intenzitetu (hiper i hipoestezijske)
2. Promene u kvalitetu
3. Promene u prostornoj formi (dismegalopsije)

II OBMANE SENZORIJUMA, POREMEĆAJI OPAŽANJA U UŽEM SMISLU

1. Agnozije
2. Iluzije
3. Halucinacije
  - a) Definicija
  - b) Uzroci
  - c) Halucinacije vezane za pojedina čula
  - d) Posebne vrste halucinacija

- 1) Funkcionalne halucinacije
- 2) Refleksne halucinacije
- 3) Ekstrakampine halucinacije
- 4) Autoskopija ili fantomska slika u ogledalu

III POREMEĆAJI DOŽIVLJAJA VREMENA

Poglavlje br. 4

POREMEĆAJI PAŽNJE, RASEJANOST

Poglavlje br. 5

POREMEĆAJI PAMĆENJA

I Opšti uvod

II Amnezije

1. Psihogene amnezije
2. Organske amnezije

III Izobličenje pamćenja

1. Poremećaji prisećanja
2. Poremećaji prepoznavanja

Poglavlje br. 6

POREMEĆAJI MIŠLJENJA I GOVORA

I Inteligencija

II Razmišljanje

III Autistično ponašanje

IV Poremećaji toka misli

1. Poremećaji vremena
2. Poremećaji kontinuiteta razmišljanja
  - a) Perseveracija i verbigeracija (verbalna stereotipia)
  - b) Blokada misli

VI POREMEĆAJI POSEDOVANJA MISLI

1. Opsesije i kompulsivnost
2. Rastrojstvo misli

VII SADRŽAJNI POREMEĆAJI MIŠLJENJA

1. Pesimistične sumanutosti
2. Sekundarne sumanutosti
3. Sadržaj sumanutosti
4. Realnost sumanutosti

VIII POREMEĆAJI FORME MIŠLJENJA

1. Prolazno razmišljanje
2. Pometeno razmišljanje
3. Nepovezano, inkohherentno mišljenje

IX POREMEĆAJI GOVORA

1. Poremećaji govora koji su uglavnom funkcionalni
2. Afazije

Poglavlje br. 7

POREMEĆAJI INTELIGENCIJE

1. Konstitucionalne ili rano stečene anaomalije inteligencije
2. Demecije

Poglavlje br. 8

B

POREMEĆAJI EMOCIJA, AFEKTA I RASPOLOŽENJA

I Definicije

II Klasifikacija emocionalnih poremećaja

1. Abnormalne emocionalne predispozicije
2. Abnormalne emocionalne reakcije
3. Abnormalni izrazi emocija
4. Bolesni poremećaji emocija
5. Bolesni poremećaji emocionalnog izraza

C

Poglavlje br. 9

POREMEĆAJI KONATIVNIH, VOLJNONAGONSKIH FUNKCIJA

1. POREMEĆAJI VOLJE I MOTORIKE

I Alijenacija motornih radnji

II Klasifikacija motornih poremećaja

1. Poremećaji afektivnih pokreta
  2. Neadaptivni pokreti
  3. Motorni poremećaji govora u psihozama
  4. Poremećaji položaja tela
  5. Skup abnormalnih modela ponašanja
  6. Poremećaji delovanja
    - 6.1. Oblici delovanja ili akcije
- ##### **2. POREMEĆAJI NAGONA**
- 2.1. Kvantitativni poremećaji vitalnih nagona
  - 2.2. Kvalitativni poremećaji vitalnih nagona
    - 1) Nagon za ishranom
    - 2) Seksualni nagon
    - 2) Psihoseksualne disfunkcije
    - 3) Poremećaji polnog identiteta, parafilije
    - 4) Poremećaji roditeljskog nagona
    - 5) Poremećaji socijalnih nagona

D

Poglavlje br. 9

POREMEĆAJI SELFA I SVESTI

I Poremećaji doživljavanja selfa

1. Poremećaji svesnosti samodelovanja
2. Poremećaji trenutne svesnosti o samodejstvu

3. Poremećaji kvantiteta selfa
4. Poremećaji granica selfa

II Doživljavanje sopstvene ličnosti

1. Transformizam ili transformacija ličnosti
2. Tranzitivizam
3. Aponalizacija
4. Fenomen čitanja (nametanja) ili oduzimanja misli
5. Dvostruka ličnost
6. Promene sheme tela
7. Doživljaj dvojnika
8. Autizam

Poglavlje br. 10

POREMEĆAJI SVESTI U UŽEM SMISLU

1. Kvantitativni poremećaji svesti
2. Promene svesti slične snu
3. Snižavanje svesti
4. Ograničenje, suženje svesti, sumračno stanje
5. Poremećaji orijentacije
6. Sličnosti i razlike između pomućene, delirantne i sužene, sumračne svesti
7. Poremećaji doživljavanja sopstvene osobnosti
8. Dijagnoza poremećaja svesti

E

Poglavlje br.11

POREMEĆAJI MORALNOSTI

1. Poremećaji moralnosti po formi
2. Poremećaji moralnosti po sadržaju

Poglavlje br. 12

POSEBNI POREMEĆAJI PSIHIČKIH FUNKCIJA

1. Doživljaji uticaja sa strane
2. Krada misli
3. Nametanje tuđih misli
4. Tranzitivizam
5. Autizam

Poglavlje br.13

PSIHOPATOLOGIJA I PSIHOLOGIJA MENTALNE SKLADNOSTI

Literatura

2.

Psihopatologija razvojnog doba

1. Osnovni koncept psihopatologije razvojnog doba
2. Psihopatološki poremećaji u detinjstvu i porodični donosi

PSIHOPATOLOŠKI POREMEĆAJI U SUDSKOJ, FORENZIČKOJ PSIHOPATOLOGIJI

1. Normalno, abnormalno i bolesno
2. Poremećaji ponašanja
3. Agresija
4. Savremena psihopatologija u forenzičkoj praksi, fenomenološki i psihodinamski pristup
5. Terminološka i pojmovna pitanja psihopatologije u sudskoj psihijatriji
6. Psihopatološki poremećaji psihičkih funkcija značajnih za sudsku psihijatriju
  - 6.1. Poremećaji opažanja.
7. Osećaji (afekti), smetnje afektiviteta
8. Intelektualne funkcije
9. Volja, nagoni, poremećaji volje i nagona
  - 9.1. Volja i voljne radnje
  - 9.2. Nagoni i motivi
10. Pamćenje i poremećaji pamćenja
11. Simulacija, agravacija, disimulacija i samooptuživanje
  - 11.1. Simulacija
  - 11.2. Agravacija
  - 11.3. Disimulacija
    - 11.3.1. Samooptuživanje
    - 11.3.2. Zatvorske psihoze
12. Mentalni poremećaji i suicidalnost u forenzičkoj psihopatologiji
13. Simptomi, sindromi, bolesti u svetlu kliničke i forenzičke psihopatologije
14. Literatura

4.

Poglavlje br.15

I PORODIČNA PSIHOPATOLOGIJA

1. Pojam zdrave i/ili normalne porodice..
  - 1.1. Slom porodice.
2. Intraprodicična dinamika i koncept disfunkcionalne porodice.
3. Oblici porodičnih poremećaja.
4. Porodični psihopatološki sindromi kod pojedinih kliničkih entiteta.
5. Porodica shizofrenog bolesnika.
6. Porodični odnosi kod depresivnih poremećaja.
7. Porodica alkoholičara i narkomana.
8. Psihopatološki poremećaji u porodicama sa poremećajima ličnosti i nekontrolisanim agresivnim ponašanjem.
9. Literatura.

Poglavlje br.16

5.

II PSIHOPATOLOGIJA SVAKODNEVNOG ŽIVOTA

1. Poremećaji prilagodavanja
2. Teorije životne krize, razvojno-normativne, akcidentalne-slučajne krize
  - 2.1. Krize žalosti, žalovanja
3. Neprijateljstvo, mržnja i agresija
4. Konflikti potreba i motiva

5. Psihosocijalna izolacija
6. Anksioznost i neuroticizam
8. Dezintegracija, nezrelost ličnosti i vulnerabilnost
9. Senescencija i presenijum
8. Literatura.

Poglavlje br.17

6.

III PREDRASUDE, OBIČAJI, VEROVANJA I PSIHOPATOLOGIJA

1. Predrasude, zabrane i naredbe
2. Tradicionalna pravila (pozdravi i gostoprimstvo)
3. Običaji iz životnog ciklusa
4. Običaji uz poslove
5. Godišnji običaji i kolektivne svečanosti
6. Literatura

Poglavlje br.18

DRUGI DEO

IV SOCIOLOGIJA MENTALNIH POREMEĆAJA ILI SOCIJALNO-PATOLOŠKE POJAVE I NACIONALNI KARAKTER I PSIHOPATOLOGIJA

1. SOCIOLOGIJA MENTALNIH POREMEĆAJA I/ILI SOCIJALNA PATOLOGIJA I PSIHOPATOLOGIJA

1. Socijalna patologija i psihopatologija
2. Teorijsko određenje socijalne patologije
3. Pojam socijalne patologije
4. Predmet socijalne patologije
5. Klasifikacija socijalno-patoloških pojava
6. Dimenzije socijalno-patoloških pojava
7. Etiologija (uzročnost) socijalno-patoloških poremećaja
8. Patogeneza (razvoj) društvenog poremećaja
9. Posledice društvenog poremećaja
10. Diferencijalna dijagnoza između socijalno-patoloških pojava i psihijatrijskih sindroma
11. Literatura

2. NACIONALNI KARAKTER I PSIHOPATOLOGIJA

1. Karakter neuroze
2. Etnopsihološke osobine pojedinih tipova naroda i etničkih zajednica u našoj zemlji
3. Literatura

TREĆI DEO

1

Poglavlje 19

VAŽNIJI PSIHIJATRIJSKI SINDROMI U KLINIČKOJ PSIHOPATOLOGIJI

1. PREGLED VAŽNIJIH PSIHIJATRIJSKIH SINDROMA

Najčešći simptomi u obliku "tabelarnog " prikaza

2. VAŽNIJI PSIHIJATRIJSKI SINDROMI U KLINIČKOJ PSIHOPATOLOGIJI

I OSVRT NA KLJUČNE PSIHIJATRIJSKE SINDROME PREMA DSM-IV

II PRIKAZ NAJVAŽNIJIH PSIHOPATOLOŠKIH, PSIHIJATRIJSKIH SINDROMA ZNAČAJNIH ZA PSIHOPATOLOGIJU

A NEPSIHOTIČNI SINDROMI

1. Normalna i patološka anksioznost
2. Sindrom generalizovanog anksioznog poremećaja
3. Akutna psihotična anksioznost
4. Anksiozno-depresivni sindrom
5. Panični sindrom
6. Fobični sindrom
7. Sindrom reakcije na težak stres i poremećaji prilagodavanja
8. Disocijativni sindrom
9. Opsesivno-kompulsivni sindrom
10. Neurastenički sindrom (Morbus Bird)
11. Sindrom depersonalizacije i derealizacije
12. Somatoformni poremećaji kao neurotski sindrom
13. Hipohondrija kao neurotski sindrom
14. Specifični neurotski kulturološki sindromi
15. Jatrogeni neurotski sindromi (Jatrogeno uslovljena neurotska reagovanja)
16. Neurotski sindromi sa psihotičnim znacima i simptomima i obnuto
17. Sindrom psihomotornog nemira

B. PRETEŽNO PSIHOTIČNI I/ILI SINDROMI PSIHOTIČNI

1. Prodromalni, prepsihotični sindrom
2. Akutno konfuzno stanje (delirantni sindrom, stanja mentalne konfuzije)
3. Suicidalni sindrom
4. Paranoidno-depresivni i/ili depresivno-paranoidni sindrom

Poglavlje br. 21

III PSIHIJATRIJSKI SINDROMI VEZANI ZA ŽIVOTNO I GENERATIVNO DOBA

1. Psihijatrijski sindromi u toku generativnog doba koda žena
2. Psihotični sindromi u dečijem i adolescentnom dobu
3. Psihijatrijski sindromi u starijem životnom dobu
4. Blagi kognitivni poremećaji

Poglavlje br. 22

IV PSIHIJATRIJSKI SINDROMI USLOVLJENI PSIHOTROPNIM I DRUGIM LEKOVIMA

- A. Psihijatrijski sindromi uslovljeni sporednim dejstvima klasičnih
i atipičnih antipsihotika i antidepresiva
- B. Sindromi uslovljeni sporednim dejstvima psihotropnih i drugih lekova

Poglavlje br.23

V PSIHIJATRIJSKI SINDROMI KOD KOJIH JE INDIKOVANA PSIHIJATRIJSKA HOSPITALIZACIJA

Poglavlje br. 24

VI PSIHIJATRIJSKI SINDROMI KAO POSLEDICA OPŠTEG ZDRAVSTVENOG STANJA (Sindromi kod somatskih i neuroloških oboljenja i poremećaja)

1. Katatoni poremećaji (organski katatoni poremećaji) zbog lošeg opšteg zdravstvenog stanja
2. Promene ličnosti (organski poremećaji ličnosti) zbog lošeg opšteg zdravstvenog stanja

VII Komorbiditet u psihopatologiji i psihijatriji

Literatura

ČETVRTI DEO

1.

KLASIFIKACIJA, PRVI INTERVJU, PSIHIČKI STATUS I PSIHIJATRIJSKA DIJAGNOZA

Poglavlje br. 31

1. ZNAČAJ KLASIFIKACIJE PSIHIJATRIJSKIH ZNAKOVA, SIMPTOMA I SINDROMA U PSIHIJATRIJI

2.

Poglavlje 32

2. OSNOVNI PRINCIPI PRVOG INTERVJUA

- 2.1. Uvod
- 2.2. Faktori koji utiču na prvi intervju
- 2.3. Odnos dijagnostičkog i terapijskog intervjuja
- 2.4. Uloga terapeuta
- 2.5. Praktični faktori
- 2.6. Sadržaj intervjuja
- 2.7. Razmatranja koja prethode prvom intervjuu
- 2.8. Početna faza prvog intervjuja
- 2.9. Srednja faza prvog intervjuja
- 2.10. Završna faza prvog intervjuja
- 2.11. Naknadni intervju
- 2.12. Intervju sa srodnicima i bliskim osobama
- 2.13. Zaključak u prvom intervjuu

3.

Poglavlje br. 33

3. ČETIRI FAZE INSPITIVANJA MENTALNOG STATUSA

1. INSTRUMENTI I ALATI
2. POSMATRANJE
  - 2.1. Izgled
    - 2.1.1. Pol i starost
    - 2.1.2. Etničko poreklo
    - 2.1.3. Uhranjenost

- 2.1.4. Higijena i odeća
- 2.1.5. Kontakt očima
- 2.2. STEPEN SVESNOSTI
  - 2.2.1 Psihomotorno ponašanje
    - 2.2.1. Normalni sklopovi složenih pokreta

Poglavlje br. 34

- 3. RAZGOVOR
  - 3.1. PAŽNJA I KONCENTRACIJA
  - 3.2. GOVOR I MIŠLJENJE

Poglavlje br. 35

- 4. ORIJENTACIJA
  - 4. 1. PAMĆENJE

Poglavlje br. 36

- 5. AFEKAT

Poglavlje br. 37

- 6. ISPITIVANJE
  - 6.1. Kvalitet
  - 6.2. Stabilnost
  - 6.3. Reaktivnost
  - 6.4. Intenzitet
  - 6.5. Trajanje
  - 6.6. Energija
  - 6.7. Opažanje
  - 6.8. Sadržaj misli

Poglavlje br. 38

- 4.5. VIŠESTRUKI NEUOBİČAJENI SIMPTOMI
- 4.6. UVID
- 4.7. RASUĐIVANJE

Poglavlje br. 39

- 5. TESTIRANJE
  - 5.6. PAMEĆENJE I ORIJENTACIJA.
    - 5.6.1. Pmaćenje
    - 5.6.2. Afazija, agnozija i apraksija
  - 5.7. APSTRAKTNO MIŠLJENJE
    - 5.7.1. Inteligencija

4.

Poglavlje br. 40

- 4. DRUGI POMOĆNI DIJAGNOSTIČKI METODI U PSIHIJATRIJI
  - a) SOMATSKI STATUS
  - b) NEUROLOŠKI STATUS

- c) FIZIČKO-BIOLOŠKE METODE
- d) PSIHOLOŠKI TESTOVI I NEUROPSIHOLOŠKE METODE
- e) FIZIČKE I BIOLOŠKE POMOĆNE METODE
- f) SOCIJALNE POMOĆNE DIJAGNOSTIČKE METODE
- g) TIMSKI RAD

5

Poglavlje br. 41

5. DIJAGNOZA I DIJAGNOSTIČKI PROCES U PSIHIJATRIJI

- a) ODNOS IZMEĐU DIJAGNOZE, KLASIFIKACIJE I KLINIČKE FORMULACIJE
- b) KOMPONENTE DIJAGNOSTIČKOG PROCESA
  - 1. Tehnika dijagnostičkog intervjua
  - 2. Zaključci, odluke i prva faza sortiranja
  - 3. Sumiranje i klasifikacija potencijalnih dijagnostičkih informacija
  - 4. Konačni izbor dijagnostičke kategorije
- 5. POUZDANOST PSIHIJATRIJSKE DIJAGNOZE
- 6. POUZDANOST OCENJIVANJA SIMPTOMA I POREMEĆAJA
- 7. RELIJABILNOST PSIHIJATRIJSKE DIJAGNOZE
- 8. IZBOR DIJAGNOSTIČKE KATEGORIJE
- 9. PROBLEMI DIFERENCIJALNE DIJAGNOZE
- 10. DIFERENCIJALNA DIJAGNOZA I KOMORBIDITET U PSIHIJATRIJI
- 11. KOMPJUTERI I DIJAGNOZA U PSIHIJATRIJI
- 12. DIJAGNOZA U INTERDISCIPLINARNOJ PERSPEKTIVNI
- 13. LITERATURA

PETI DEO

- 1. REČNIK VAŽNIJIH ZNAKOVA, SIMPTOMA I SINDROMA U PSIHOPATOLOGJI I PSIHIJATRIJI
- 2. LITERATURA

Spisak radnih tabela u tekstu

Spisak grafičkih ilustracija u tekstu

